

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

за темою

«Конституційно-правовий статус інституту громадянства»

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

1. Поняття й сутність громадянства
2. Принципи громадянства
3. Способи набуття громадянства
4. Способи припинення громадянства

Література основна

1. Конституційне право України: підруч. / До 20-ої річниці Конституції України та 25-ої річниці незалежності України / В. Л. Федоренко. – К. : Видавництво Ліра-К, 2016. – 616 с.

2. Конституційне право України: прагматичний курс: навч. посіб. / М. В. Афанасьєва, Ю. Ю. Бальцій, Ю. Д. Батан [та ін.]: за заг. ред. М. В. Афанасьєвої, А. А. Єзерова; тех. ред. Ю. Д. Батан. - Одеса : Юридична література, 2017. - 256 с.

3. Конституційне право України : навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-е вид., перероб. і доп. / В. О. Боняк, В. А. Завгородній, А. В. Самотуга, Л. А. Філянїна. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 293 с.

4. Конституційне право України: навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять для студентів II курсу першого (бакалаврського) рівня галузь знань 08 “Право” спеціальності 081 “Право” / уклад.: Ю. Г. Барабаш, В. П. Колісник, Т. М. Слінько та ін. – Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2016. – 178 с.

Додаткова література

1. Трошкіна К. Є. Генеза наукової думки щодо формування поняття громадянства та його ознак // Актуальні проблеми правознавства. 2017. Вип. 3. С. 91-95. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprpr_2017_3_20. (дата звернення: 10.07.2023р.)

1. Поняття й сутність громадянства

Концепція громадянства пройшла тривалий період історичного розвитку та відчувала сутнісну обумовленість формою правління в державі. Це відобразилося навіть у поняттях «громадянство», яке

поширене в республіках, та «підданство», яке поширене в монархіях. Сучасну ідею інституту громадянства сформулював Жан-Жак Руссо, який стверджував, що громадянин – це член політичної спільноти, утвореної на підставі підписання суспільного договору.

Донедавна вважалося, що інститут громадянства – виключно сфера існування національних держав. Однак процеси формування громадянства Європейського союзу показують, що глобалізація держави знайшла прояв і в питанні громадянства.

Рада Європи у 1997р. ухвалила Європейську конвенцію про громадянство. Даний документ ратифіковано Україною у 2006р. Тобто вже після прийняття Закону України «Про громадянство України».

У ст. 2 Європейської конвенції про громадянство зазначено, що громадянство – це правовий зв'язок між особою та державою без зазначення етнічного походження особи.

Профільний український закон з даних питань визначає громадянство як правовий зв'язок між фізичною особою і Україною, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках.

К.Є. Трошкіна справедливо зазначає: «Становлення України як суверенної незалежної держави, зміна правового взаємозв'язку між особою і державою потребувала корегування поняття громадянства, визначення його нового, розширеного, перш за все, в політичних та особистих правах, правового статусу. ... поняття «громадянство» має включати такі його істотні ознаки, як двосторонній взаємозв'язок із народом держави, функціонування зазначеного взаємозв'язку на правовій основі, стійку непереривність взаємозв'язку у просторі і часі, одночасно конституційний та міжгалузевий характер, відносно однорідний зміст регулювання суспільних відносин. Громадянство є двостороннім правовим взаємозв'язком особи з народом України; має стійку непереривність у просторі та часі; характеризується через однорідні суспільні відносини (набуття громадянства, одержання громадянства, зміну громадянства, позбавлення громадянства, відмову від громадянства, втрату громадянства); зумовлюється об'єктивними і суб'єктивними підставами, ґрунтується на нормах конституційного права та одночасно має міжгалузевий характер.

2. Принципи громадянства

Конституційно-правове регулювання питань громадянства України стосується положень про те, що в Україні існує єдине громадянство. Даний принцип, який закріплений в ст. 4 Конституції України, належить до загальних засад конституційного ладу.

Окрім цього, ст. 25 Конституції закріплено те, що громадянин України не може бути позбавлений громадянства і права змінити громадянство. Громадянин України не може бути вигнаний за межі України або виданий іншій державі. Україна гарантує піклування та захист своїм громадянам, які перебувають за її межами.

Законодавство України про громадянство ґрунтується на таких принципах:

- 1) єдиного громадянства - громадянства держави Україна;
- 2) запобігання виникненню випадків безгромадянства;
- 3) неможливості позбавлення громадянина України громадянства України;
- 4) визнання права громадянина України на зміну громадянства;
- 5) неможливості автоматичного набуття громадянства України іноземцем чи особою без громадянства внаслідок укладення шлюбу з громадянином України або набуття громадянства України його дружиною (чоловіком) та автоматичного припинення громадянства України одним з подружжя внаслідок припинення шлюбу або припинення громадянства України другим з подружжя;
- 6) рівності перед законом громадян України незалежно від підстав, порядку і моменту набуття ними громадянства України;
- 7) збереження громадянства України незалежно від місця проживання громадянина України.

3. Способи набуття громадянства

Громадянство України набувається:

- 1) за народженням;
- 2) за територіальним походженням;
- 3) внаслідок прийняття до громадянства;
- 4) внаслідок поновлення у громадянстві;
- 5) внаслідок усиновлення;

б) внаслідок встановлення над дитиною опіки чи піклування, влаштування дитини в заклад охорони здоров'я, заклад освіти або інший дитячий заклад, у дитячий будинок сімейного типу чи прийомну сім'ю;

7) внаслідок встановлення над особою, визнаною судом недієздатною, опіки;

8) у зв'язку з перебуванням у громадянстві України одного чи обох батьків дитини;

9) внаслідок визнання батьківства чи материнства або встановлення факту батьківства чи материнства;

10) за іншими підставами, передбаченими міжнародними договорами України.

Існують два види набуття громадянства: філіація та натуралізація.

Перший спосіб пов'язаний з набуттям громадянства за народженням. Тут можуть бути задіяні принципи «право ґрунту», або «право крові». «Право ґрунту» стосується тої умови, що народжена дитина на території держави отримує громадянство даної держави. Щодо принципу «право крові», то він полягає у тому, що дитина отримує громадянство держави батьків незалежно від місця народження.

Щодо натуралізації, то у такому випадку громадянство людина отримує в результаті своїх активних дій (за клопотанням особи; на підставі закону чи іншого акта; на підставі міжнародного договору).

4. Способи припинення громадянства

Громадянство України припиняється:

- 1) внаслідок виходу з громадянства України;
- 2) внаслідок втрати громадянства України;
- 3) за підставами, передбаченими міжнародними договорами України.

Підставами для втрати громадянства України є:

- 1) добровільне набуття громадянином України громадянства іншої держави, якщо на момент такого набуття він досяг повноліття. Добровільним набуттям громадянства іншої держави вважаються всі випадки, коли громадянин України для набуття громадянства іншої держави повинен був звертатися із заявою чи клопотанням про таке

набуття відповідно до порядку, встановленого національним законодавством держави, громадянство якої набуто.

Не вважаються добровільним набуттям іншого громадянства такі випадки: а) одночасне набуття дитиною за народженням громадянства України та громадянства іншої держави чи держав; б) набуття дитиною, яка є громадянином України, громадянства своїх усиновлювачів унаслідок усиновлення її іноземцями; в) автоматичне набуття громадянином України іншого громадянства внаслідок одруження з іноземцем; г) автоматичне набуття громадянином України, який досяг повноліття, іншого громадянства внаслідок застосування законодавства про громадянство іноземної держави, якщо такий громадянин України не отримав документ, що підтверджує наявність у нього громадянства іншої держави;

2)набуття особою громадянства України внаслідок обману, свідомого подання неправдивих відомостей або фальшивих документів;

3)добровільний вступ на військову службу іншої держави, яка відповідно до законодавства цієї держави не є військовим обов'язком чи альтернативною (невійськовою) службою.

На законному рівні не врегульовано питання подвійного громадянства, набутим особою за певних умов без особистого звернення (автоматично), та з відповідальністю за свідоме приховування подвійного громадянства.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення громадянства та його значення у конституційному праві.
2. У чому полягає принцип єдності громадянства і яке його значення?
3. Яке призначення принципу заборони видачі громадян іноземним державам?
4. Назвіть основні способи набуття громадянства.
5. Які необхідні вимоги повинна задовольняти особа для натуралізації?
6. Яким обсягом прав і свобод володіють іноземці в Україні.
7. У чому проявляється субсидіарний захист шукачів притулку?